TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA SHERIA NDOGO KUHUSU UCHAMBUZI WA SHERIA NDOGO ZILIZOWASILISHWA BUNGENI KWENYE MKUTANO WA SITA NA MKUTANO WA SABA, PAMOJA NA UCHAMBUZI WA TAARIFA ZA UTEKELEZAJI WA MAAZIMIO YA BUNGE KUHUSU SHERIA NDOGO ZILIZOWASILISHWA KWENYE MKUTANO WA TATU NAMKUTANO WA NNE WA BUNGE

SEPTEMBA, 2022

YALIYOMO

YALIYOMO i

IKISIRI iii

SEHEMU YA KWANZA 1

1.0 UTANGULIZI 1

1.1 Ufafanuzi wa Jumla 1
1.2 Mipaka na Masharti ya Uchambuzi 2
1.3 Njia na Mbinu Zilizotumika 3
1.4 Mambo Mengine Yanayoendana na Sheria Ndogo 5
1.4.1 Madaraka ya Kutunga Sheria 5
1.4.2 Udhibiti wa Kibunge wa Sheria Ndogo 6

SEHEMU YA PILI 10

2.0 UCHAMBUZI WA SHERIA NDOGO ZILIZOWASILISHWA KATIKA MKUTANO WA SITA NA MKUTANO WA SABA WA BUNGE PAMOJA NA TARIFA ZA UTEKELEZAJI WA MAAZIMIO YA BUNGE KUHUSU SHERIA NDOGO ZILIZOWASILISHWA KATIKA MKUTANO WA TATU NA MKUTANO WA NNE WA BUNGE 10
2.1 Ufafanuzi wa Jumla wa Sehemu ya Pili 10
2.2 Uchambuzi wa Sheria Ndogo Zilizowasilishwa katika Mkutano wa Sita na Mkutano wa Saba wa Bunge 10
2.2.1 Chimbuko la Sheria Ndogo Zilizochambuliwa 10
2.2.2 Vigezo Vilivyotumika katika Uchambuzi 12
2.2.3 Hatua za Uchambuzi 14
2.3 Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge Kuhusu Sheria Ndogo Zilizowasilishwa Katika Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge 14
2.3.1 Msingi wa Uchambuzi 15
2.3.2 Vigezo Vilivyotumika 15
2.3.3 Hatua za Uchambuzi 16

SEHEMU YA TATU 18

3.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI, MAONI NA MAPENDEKEZO 18
3.1 Ufafanuzi wa Jumla wa Sehemu ya Tatu 18
3.2 Matokeo ya Uchambuzi wa Sheria Ndogo 19
3.2.1 Kukinzana na Masharti ya Sheria Mama na Sheria Nyingine na Nchi 20
3.2.2 Kutozingatia Misingi ya Uandishi wa Sheria 21
3.2.3 Kewaka Masharti Yasiyoenda na Uhalisia 22
3.2.4 Dosari ya Uandishi wa Majedwali 24

3.3 Matokeo ya Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge Kuhusu Sheria Ndogo 25
3.3.1 Utekelezaji wa Maazimio Uliofikia Hatua ya Marekebisho Kutangazwa Katika Gazeti la Serikali. 27
3.3.2 Utekelezaji wa Maazimio Uliofikia Hatua ya Marekebisho Kusubiri Namba ya Tangazo la Serikali 27
3.3.3 Utekelezaji wa Maazimio Uliofikia Hatua ya Rasimu Kuwasilishwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa Ajili ya Uhakiki 28
3.3.4 Utekelezaji wa Maazimio katika Hatua za Awali za Maandalizi ya Rasimu ya Marekebisho 28
3.4 Maoni Kutokana na Uchambuzi 30
3.4.1 Maoni Kutokana na Uchambuzi wa Sheria Ndogo 30
3.4.2 Maoni Kutokana na Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio 31
3.5 Mapendekezo na Hoja 32
3.5.1 Kukinzana na Masharti ya Sheria Inayotoa Mamlaka ya Kutungwa kwa Sheria Ndogo na Sheria Nyingine za Nchi 32
3.5.2 Kutozingatia Misingi ya Uandishi wa Sheria 32
3.5.3 Kuweka Masharti Yasiyoenda na Uhalisia 33
3.5.4 Dosari ya Uandishi wa Majedwali 33
3.5.5 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge Kuhusu Sheria Ndogo 33
SEHEMU YA NNE 35

4.0 HITIMISHO 35
4.1 Shukrani 35
4.1.1 Mawaziri 35
4.1.2 Naibu Mawaziri 36
4.2 Kutoa Hoja 38

IKISIRI

Taarifa hii inakusudia kubainisha matokeo ya uchambuzi wa Sheria Ndogo zilizowasilishwa Bungeni na kuwekwa mezani wakati wa mkutano wa sita na wa saba wa Bunge. Aidha, Taarifa hii inalijulisha Bunge kuhusu mambo yaliyobainika katika Ufuatiliaji wa Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kuhusu Sheria Ndogo. Kwa madhumuni ya kurahisisha mtiririko, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu tatu na sehemu ya mwisho inayohitimisha. Sehemu ya kwanza inayohusu utangulizi, inaonesha mipaka ya masharti ya uchambuzi, njia na mbinu zilizotumika pamoja na mambo mengine yanayoendana na sheria ndogo.

Sehemu ya pili inabainisha sheria ndogo zilizochambuliwa, chimbuko la sheria ndogo hizo, vigezo na hatua za uchambuzi. Aidha, sehemu hii inaonesha matokeo ya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge kuhusu sheria ndogo, msingi na vigezo vya uchambuzi wa taarifa hizo na hatua zilizopitiwa wakati wa uchambuzi. Sehemu hii pia, inabainisha sheria ndogo zilizochambuliwa, chimbuko la sheria ndogo hizo, vigezo na hatua za uchambuzi.

Aidha, sehemu hii inabainisha matokeo ya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge kuhusu sheria ndogo, msingi na vigezo pamoja na hatua za uchambuzi. Katika sehemu hii, zinaelezwa dosari za aina nne zilizobainika katika uchambuzi wa sheria ndogo. Dosari hizo ni kukinzana na masharti ya sheria mama na sheria nyingine za nchi, kutokuzingatia misingi ya uandishi wa sheria, kuweka masharti yasioendana na uhalisia pamoja na dosari ya uandishi wa majedwali.

Vilevile, Sehemu hiyo ya pili, inaeleza matokeo ya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge. Matokeo hayo yanaainishwa kwa kuzingatia hatua zilizofikiwa katika utekelezaji wa maazimio ya Bunge na kuwekwa kwenye makundi manne. Kundi la kwanza ni utekelezaji uliofikia hatua ya marekebisho ya sheria

ndogo kutangazwa kwenye Gazeti la serikali. Makundi mengine matatu ni hatua ya marekebisho ya sheria ndogo kuhakikiwa na kusubiri kutangazwa, hatua ya rasimu ya sheria ndogo kufikishwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa ajili ya uhakiki. Kundi la mwisho ni utekelezaji uliofikia hatua ya awali kabla ya kufikisha rasimu kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa ajili ya uhakiki.

Sehemu ya tatu ya Taarifa hii inatoa hoja kwa mfumo ulioelekezwa na Kanuni ya 61 (3) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020. Katika hoja hiyo Kamati inapendekeza mambo yafuatayo:-

(a) Dosari zote zilizobainishwa katika jedwali la uchambuzi ambalo ni sehemu ya taarifa hii, zifanyiwe marekebisho;

(b) Mamlaka za utendaji zinazohusika na sheria ndogo zilizowasilishwa wakati wa mkutano wa tatu na mkutano wa nne na kubainika kuwa na dosari zilizobainishwa Bungeni, zikamilishe marekebisho yanayostahili ifikapo tarehe 01 Novemba, 2022; na

(c) Mamlaka zinazohusika na sheria ndogo zilizowasilishwa Bungeni na kuwekwa mezani wakati wa Mkutano wa sita na mkutano wa saba na kubainika kuwa na dosari, kukamilisha marekebisho hayo ifikapo tarehe 01 Disemba, 2022.

Mwisho wa Taarifa hii, shukurani zinatolewa kwa wahusika mbalimbali wakiwemo Mawaziri kumi, Katibu wa Bunge na Sekretarieti ya Bunge kwa ujumla. Taarifa inamalizia kwa kutoa hoja ili Bunge lifanye uamuzi.

TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA SHERIA NDOGO KUHUSU UCHAMBUZI WA SHERIA NDOGO ZILIZOWASILISHWA BUNGENI KWENYE MKUTANO WA SITA NA MKUTANO WA SABA, PAMOJA NA UCHAMBUZI WA TAARIFA ZA UTEKELEZAJI WA MAAZIMIO YA BUNGE KUHUSU SHERIA NDOGO ZILIZOWASILISHWA KWENYE MKUTANO WA TATU NA MKUTANO WA NNE WA BUNGE

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

1.1 Ufafanuzi wa Jumla

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Sheria Ndogo, naomba kuwasilisha Taarifa ya Uchambuzi wa sheria ndogo zilizowasilishwa kwenye Mkutano wa Sita na Mkutano wa Saba wa Bunge pamoja na uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kuhusu sheria ndogo zilizowasilishwa kwenye Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote nianze kwa kukushukuru wewe binafsi kwa kuona umuhimu wa kuiweka Taarifa hii kwenye orodha ya shughuli za leo za Bunge ukitumia madaraka yako chini ya Kifungu cha 11(3) cha Nyongeza ya nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020. Bila shaka umezingatia umuhimu wa kulipatia Bunge fursa adhimu inayoliwezesha kufuatilia na kudhibiti matumizi ya madaraka yake ya kutunga Sheria

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inakusudia kubainisha matokeo ya uchambuzi wa sheria ndogo zilizowasilishwa Bungeni na kuwekwa Mezani wakati wa Mkutano wa Sita na Mkutano wa Tano wa Bunge. Aidha, taarifa hii inalijulisha Bunge yaliyobainika katika ufuatiliaji wa utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kuhusu sheria ndogo.

Mheshimiwa Spika, lengo la ufuatiliaji huo ni kulionesha Bunge lako tukufu jinsi madaraka yake ya kutunga sheria yaliyokasimiwa kwa sheria za Bunge yalivyotekelezwa. Vilevile, Taarifa hii inalenga kuliwezesha Bunge kufuatilia utekelezaji wa maazimio yake kuhusu sheria ndogo zilizowalishwa wakati wa Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge.

1.2 Mipaka na Masharti ya Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matarajio ya Bunge kutokana na maelezo niliyoyatoa, Taarifa hii imewekwa katika muundo unaoonesha sheria ndogo zilizochambuliwa, vigezo vya uchambuzi, matokeo ya uchambuzi na mapendekezo. Upangaji wa maudhui hayo umezingatia masharti ya Kanuni ya 142 ya Kanuni za Bunge kuhusu muundo wa Taarifa za Kamati zinazoingia Bungeni.

Mheshimiwa Spika, kwa madhumuni ya kurahisisha ufuatiliaji wa mtiririko wa taarifa hii, naomba kubainisha kuwa Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu tatu zifuatazo:-

a) Sehemu ya Kwanza inayohusu utangulizi ikionesha mipaka na msahrti ya uchambuzi, njia na mbinu zilizotumika na mambo mengine yanayoendana na sheria ndogo;

b) Sehemu ya Pili inayohusu uchambuzi ambayo inabainisha sheria ndogo zilizochambuliwa na chimbuko la sheria ndogo hizo, vigezo vya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge kuhusu sheria ndogo, msingi wa uchambuzi wa taarifa hizo, vigezo na hatua za uchambuzi;

c) Sehemu ya Tatu inabainisha matokeo ya uchambuzi, maoni ya Kamati na Mapendekezo ambayo yamewekwa kwa muundo wa hoja uliowekewa masharti katika Kanuni ya 61(3) ya Kanuni za Bunge.

Aidha, Taarifa hii inafunga na sehemu ya nne ambayo inatoa shukurani na kuhitimisha.

Mheshimiwa Spika, mawanda ya taarifa hii yanazingatia lengo la kujenga msingi wa mjadala wa Bunge utakaowezesha uamuzi wenye manufaa kwa wananchi. Aidha, Taarifa hii inasomwa kwa pamoja na Majedwali mawili yaliyoambatishwa, ambayo ni sehemu ya Taarifa hii. Naomba taarifa yote pamoja na Majedwali yake iingie kwenye kumbukumbu za majadiliano ya Bunge (*Hansard*). Majedwali hayo ni, Jedwali la Uchambuzi wa Sheria Ndogo zilizowasilishwa katika Mkutano wa Sita na Mkutano wa Saba wa Bunge ambalo ni **Kiambatisho Na. 1**, linaloonesha dosari katika jumla ya sheria ndogo kumi na nne na Jedwali la Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge zilizowasilishwa katika Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge pamoja na Kanuni za Uvuvi, 2009 ambalo ni **Kiambatisho Na. 2.** Jedwali hilo linaonesha Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge katika sheria ndogo ishirini na tatu (23).

Mheshimiwa Spika, pamoja na maelezo hayo**,** nilikumbushe Bunge hili kuwa ili taarifa hii ifikie lengo lililokusudiwa, kuna umuhimu wa kurejea maelezo kuhusu madaraka ya kutunga Sheria nchini, Udhibiti wa Kibunge wa sheria ndogo na Kamati inavyosaidia udhibiti wa sheria ndogo. Baada ya ufafanuzi huo ambao ni msingi mkuu wa majadiliano ya Bunge lako tukufu, Taarifa hii inabainisha matokeo ya uchambuzi lengo likiwa ni kuonesha msingi wa maoni ya Kamati na kubainisha hoja na mapendekezo juu ya uamuzi unaotarajiwa kutoka katika Bunge lako tukufu.

1.3 Njia na Mbinu Zilizotumika

Mheshimiwa Spika, ili kuzingatia ipasavyo masharti ya Kanuni ya 142 ya Kanuni za Bunge yanayoitaka Taarifa hii kubainisha njia na mbinu zilizotumika katika utekelezaji wa jukumu la kuchambua sheria ndogo, naomba kulijulisha Bunge hili kuwa Kamati ilitumia njia na mbinu kuu zifuatazo:-

a) Kusoma matini (*text*) ya sheria ndogo na matini ya sheria mama;

b) Kuchunguza dhamira ya sheria mama ili kuipata nia ya Bunge kwa lengo la kujirishisha na namna nia hiyo ilivyozingatiwa katika sheria ndogo inayohusika;

c) Kutafakari dhamira ya sheria ndogo inayohusika ikilinganiishwa na nia ya Bunge kukasimu utungwaji wa sheria ndogo;

d) Kuzingatia masharti ya Sheria ya Tafsiri ya Sheria inayotoa maana na muongozo wa uandishi, matumizi na tafsiri ya sheria zote zikiwemo sheria ndogo. Aidha, sheria hiyo inaelekeza mchakato wa sheria ndogo kuwekwa mezani Bungeni ili hatimaye upatikane uamuzi wa Bunge; na

e) Kufungamanisha maudhui, dhamira ya sheria ndogo na lengo kuu la sheria mama ili kuipima kwa vigezo vya uchambuzi.

Mheshimiwa Spika, kupitia mbinu hizo za uchambuzi wa sheria ndogo, Kamati iliweza kubaini dosari za aina tano kama ifuatavyo:-

a) kuwa kinyume na masharti ya Sheria inayotoa mamlaka ya kutengeneza sheria ndogo au sheria nyingine ya nchi;

b) kutozingatia misingi bora ya uandishi wa Sheria (*drafting principles*);

c) kutoendana na uhalisia wa mambo ikiwemo urahisi wa utekelezaji wake, hali ya uchumi wa walengwa na viwango vya adhabu na faini; na

d) makosa ya uandishi katika Majedwali kwa mfano kutorejea Kanuni sahihi, kurejea Kanuni ambazo hazipo, kutorejea kabisa Kanuni na Maudhui ya Jedwali tofautiana na Vifungu vinavyoyaanzisha.

Mheshimiwa Spika, vilevile Kamati ilikutana na kujadiliana mamlaka zilizotunga sheria ndogo zilizochambuliwa na Kamati kwa lengo la kupata ufafanuzi wa hoja zilizoibuliwa na Kamati. Naomba kulijulisha Bunge lako tukufu kuwa majadiliano na

ushirikiano kutoka kwa mamlaka hizo yaliwezesha Kamati kufanya uchambuzi inavyostahili.

1.4 Mambo Mengine Yanayoendana na Sheria Ndogo

Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kwamba sheria ndogo hutokana na sheria zilizotungwa na Bunge wakati likitekeleza madaraka yake ya kutunga sheria. Aidha, Bunge huwa na utaratibu wa udhibiti wa sheria ndogo kwa kuwa ni zao la sheria zilizotungwa na Bunge. Kwa minajili hiyo ni vema Kamati ikatoa ufafanuzi mfupi kuhusu dhana ya madaraka ya kutunga sheria na udhibiti wa kibunge wa sheria ndogo. Lengo ni kuonesha msingi wa uchambuzi wa sheria ndogo unaohitaji kuzingatiwa katika Taarifa hii.

1.4.1 Madaraka ya Kutunga Sheria

Mheshimiwa Spika, madaraka ya kutunga sheria zote nchini yamewekwa chini ya mamlaka ya Bunge. Ibara ya 4 na 64 za Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977 (Kama ilivyofanyiwa marekebisho mara kwa mara), imelipa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mamlaka yote ya kutunga Sheria juu ya mambo yote ya Muungano na yasiyo ya Muungano yahusuyo Tanzania bara. Aidha, Ibara ya 97 ya Katiba imeweka utaratibu ambao unapaswa kuzingatiwa na Bunge katika kutekeleza madaraka yake ya kutunga Sheria.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mamlaka hayo ya Bunge, Ibara ya 97 (5) ya Katiba inaliruhusu Bunge kukasimu madaraka yake ya kutunga Sheria kwa mtu yeyote au idara yoyote ya Serikali. Utaratibu huo ni wa kawaida katika utungaji wa sheria. Miongoni mwa sababu za utaratibu huo ni umuhimu wa kuzingatia utaalamu mahsusi unaopatikana katika mamlaka mbalimbali za kiutendaji.

Mheshimiwa Spika, kutokana na msingi huo, utaratibu huu ni halali na unafaa kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya

Muungano wa Tanzania lakini unatumika kwa madhumuni maalumu, kuweka mipaka, ukomo au upeo kwa namna yenye udhibiti. Msimamo huu si wa Bunge la Tanzania pekee bali unakubalika na kutumika pia katika mabunge mengine duniani. Kwa kawaida Mabunge yanahitaji kuhakikisha kuwa madaraka ya kutunga sheria yaliyokasimiwa kwa mamlaka nyingine yanatumika vizuri bila kuwa kero au kusababisha kero kwa wananchi. Kuwezesha hilo, Mabunge duniani hutumia utaratibu unaozingatia mambo yafuatayo:-

a) Madaraka ya kutengeneza sheria ndogo hukasimiwa kwa mamlaka yenye kuaminika na kukubalika kitaifa;

b) Wigo na mipaka ya sheria ndogo inayoweza kutungwa katika utekelezaji wa Sheria Mama (*Principal legislation*) huwekwa bayana;

c) Utekelezaji wa madaraka ya kutunga Sheria huelekezwa kuwahusisha wadau;

d) Mchakato wa utenganezaji wa sheria ndogo na matumizi yake hutakiwa kuwezesha sheria ndogo inayohusika ijulikane kwa umma; na

e) Kujulikana kwa mfumo, utaratibu na mamlaka inayowezesha marekebisho au zuio la kutumika kwa sheria ndogo iwapo kama itahitajika hivyo.

1.4.2 Udhibiti wa Kibunge wa Sheria Ndogo

Mheshimiwa Spika, udhibiti wa Kibunge wa sheria ndogo (*Parliamentary Control Over Subsidiary Legislation*) ni utaratibu unaotumika katika Mabunge ya nchi za Jumuiya ya Madola. Utaratibu huu unalenga kuliwezesha Bunge kujiridhisha kikamilifu iwapo utekelezaji wa madaraka ya kutunga sheria iliyoyakasimu kwa mamlaka nyingine umefanyika ilivyokusudiwa na Bunge lenyewe. Udhibiti huo, hufanyika kwa kulinganisha sheria ndogo na

masharti ya sheria kuu (Sheria Mama) pamoja na misingi mingine iliyowekwa na Sheria zilizotungwa na Bunge. Tanzania ambayo pia hutumia utaratibu wa udhibiti wa sheria ndogo kwa kuweka kwanza kifungu kwenye sheria mama kinachobainisha madaraka yanayokasimiwa katika sheria ndogo. Kifungu hicho kinaweza kuainisha sheria ndogo inayoweza kutengenezwa na mamlaka inayopewa madaraka ya kutengeneza sheria hiyo.

Mheshimiwa Spika, mchakato huo wa utungaji na udhibiti wa sheria ndogo nchini Tanzania umefafanuliwa katika Sheria ya Tafsiri ya Sheria, Sura ya 1, (*The Interpretation of Laws Act, Cap.* 1). Kifungu cha 37 (1) na 37 (2) cha Sheria hii kinataka sheria ndogo itangazwe kwenye Gazeti la Serikali kabla ya kuanza kutumika. Aidha, kifungu cha 38 (1) cha Sheria hiyo kimeweka sharti kwa sheria ndogo zinazotangazwa kwenye Gazeti la Serikali kuwasilishwa (kuwekwa mezani) Bungeni ndani ya siku sita za vikao vya Bunge vinavyofuata baada ya tarehe ya kuchapisha toleo la Gazeti lililotangaza sheria ndogo hizo. Masharti hayo yamewekewa utaratibu katika mchakato wa Kibunge kwa kufafanuliwa na Kanuni za Bunge.

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 43 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, imeweka utaratibu wa sheria ndogo zilizotangazwa katika Gazeti la Serikali kuwasilishwa Bungeni. Baada ya sheria ndogo kuwekwa mezani, Kanuni ya 43 (8) ikisomwa kwa pamoja na Kifungu cha 11 cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, inataka sheria ndogo hizo zijadiliwe na Kamati ya Bunge ya Sheria Ndogo. Katika Utaratibu huo, Kifungu cha 11 (2) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge kinaelekeza kuwa, Kamati inapokamilisha kazi ya uchambuzi Mwenyekiti wa Kamati anapaswa kumjulisha Spika kwa maandishi.

Mheshimiwa Spika, naomba kulijulisha Bunge lako tukufu kuwa masharti hayo ya Kanuni za Bunge yamezingatiwa

ipasavyo na kukuwezesha kutumia mamlaka uliyopewa chini Kifungu cha 11 (3) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge, kuagiza Taarifa hii iwekwe kwenye Orodha ya Shughuli za Leo. Katika hatua hii, niliombe Bunge lako Tukufu liipokee na kuijadili kwa kina Taarifa ninayoiwasilisha na hatimaye litoe uamuzi kwa maazimio yanayotokana na Uchambuzi wa sheria ndogo zilizowasilishwa wakati wa Mkutano wa Sita wa Bunge, Mkutano wa Saba wa Bunge pamoja na Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge katika sheria ndogo zilizowasilishwa katika Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge. Majadiliano hayo yazingatie kuwa Kifungu cha 38 cha Sheria ya Tafsiri ya Sheria, kimebainisha uwezo wa Bunge kufanya marekebisho katika sheria ndogo au kuibadilisha sheria ndogo inayohusika.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii ni nyenzo muhimu na ya msingi itakayoliwezesha Bunge lako tukufu kutekeleza wajibu wake wa kudhibiti sheria ndogo nchini. Ili kufanikisha wajibu huo wa Bunge, Kamati ya Bunge ya Sheria Ndogo inaweza kutumia njia ya kuchambua sheria zilizowekwa Mezani au kuchambua sheria ndogo zinazoendelea kutumika.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii pia inatoa matokeo ya Uchambuzi wa sheria ndogo zilizowekwa mezani wakati wa Mkutano wa Sita wa Bunge, Mkutano wa Saba wa Bunge na Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge katika sheria ndogo zilizowasilishwa katika Mkutano wa Tatu na Nne wa Bunge. Utaratibu huu wa kutumika kwa sheria ndogo kabla ya kuchambuliwa na kujadiliwa na Bunge unaruhususiwa katika mfumo wa udhibiti wa sheria ndogo usio wa moja kwa moja (*Indirect control*) ambao Tanzania unaoufuata na kuutumia.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, sehemu inayofuata ya Taarifa hii italiwezesha Bunge kujadili inavyopaswa na hatimaye kufanya uamuzi ulio na tija na

wenye manufaa kwa wananchi na maisha yao kwa ujumla. Nitumie fursa hii kuliomba Bunge lako tukufu liendelee na msisitizo wake wa kuona sheria ndogo haziwi chanzo cha kero katika shughuli mbalimbali zinazotekelezwa na wananchi na wala haziweki vikwazo katika ustawi na maendeleo yao.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia umuhimu wa shughuli hizo kwa uhai na maendeleo ya wananchi na taifa kwa ujumla, Bunge lina kila sababu ya kuwa na jicho kali katika sheria ndogo zinazotungwa na mamlaka mbalimbali. Lengo ni kuondoa uwezekano kero zinazoweza kusababishwa na sheria ndogo zinazohusika na hatimaye kuchochea maendeleo ya nchi, ustawi wa watu na taifa kwa ujumla.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA SHERIA NDOGO ZILIZOWASILISHWA KATIKA MKUTANO WA SITA NA MKUTANO WA SABA WA BUNGE PAMOJA NA TARIFA ZA UTEKELEZAJI WA MAAZIMIO YA BUNGE KUHUSU SHERIA NDOGO ZILIZOWASILISHWA KATIKA MKUTANO WA TATU NA MKUTANO WA NNE WA BUNGE

2.1 Ufafanuzi wa Jumla wa Sehemu ya Pili

Mheshimiwa Spika, sehemu hii inabainisha uchambuzi wa sheria ndogo zilizowasilishwa katika Mkutano wa Sita na Mkutano wa Saba wa Bunge. Katika ufafanuzi sehemu hii inabainisha chimbuko la sheria ndogo zilizochambuliwa, vigezo vilivyotumika katika uchambuzi na hatua za uchambuzi.

Mheshimiwa Spika, vilevile, sehemu hii inafafanua uchambuzi wa Taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge kuhusu sheria ndogo zilizowasilishwa katika Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge. Maelezo yake yanahusu msingi wa uchambuzi, vigezo vilivyotumika na hatua za uchambuzi wa Taarifa hizo.

2.2 Uchambuzi wa Sheria Ndogo Zilizowasilishwa katika Mkutano wa Sita na Mkutano wa Saba wa Bunge

Mheshimiwa Spika, ili kuweka mtiririko rahisi wa shughuli ya uchambuzi wa Sheria Ndogo, naomba kutoa maelezo mafupi kwa mambo matatu muhimu. Mambo hayo ni chimbuko la sheria ndogo zilizochambuliwa, vigezo vya uchambuzi wa sheria ndogo hizo na hatua zilizotumika wakati wa uchambuzi. Maelezo hayo ni kama ifuatavyo:-

2.2.1 Chimbuko la Sheria Ndogo Zilizochambuliwa

Mheshimiwa Spika, chimbuko la sheria ndogo zilizochambuliwa na kubainika kuwa na hoja ni sheria kumi na moja zilizotungwa na Bunge kwa wakati tofauti. Sheria hizo ni:-

a) Sheria ya Udhibiti wa Nishati na Maji Sura ya 141, iliyolenga kuanzisha Mamlaka ya Udhibiti wa Masuala

ya Nishati na Huduma za Maji pamoja na mambo mengine kuhusiana na hayo;

b) Sheria ya Madini Sura ya 123, iliyotungwa kwa lengo la kuweka masharti ya kisheria kuhusu ugunduzi, uchimbaji, uchakataji wa madini, malipo ya mirabaha, ada na tozo nyingine pamoja na mambo mengine kuhusiana na hayo;

c) Sheria ya Mamlaka ya Udhibiti Usafiri Ardhini Sura ya 413 iliyotungwa kuweka masharti ya uanzishaji wa Mamlaka ya Udhibiti Usafiri Ardhini ili kusimamia sekta ya usafiri ardhini pamoja na mambo mengine kuhusiana na hayo;

d) Sheria ya Usimamizi wa Kodi Sura ya 438, iliyotungwa kwa ajili ya kurahisisha usimamizi wa kodi na utekelezaji wa sheria za kodi unaofanywa na Mamlaka ya Mapato Tanzania pamoja na mambo mengine yanayoendana na hayo;

e) Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Miji) Sura ya 288, iliyotungwa kwa ajili ya kuweka masharti ya kuanzisha Mamlaka za Miji pamoja na mambo mengine kuhusiana na hayo;

f) Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Wilaya) Sura ya 287, iliyotungwa kwa lengo la kuweka masharti yanayohusu Serikali za Mitaa na mambo mengine kuhusu uendeshaji wa Serikali za Mitaa Tanzania Bara;

g) Sheria ya Umeme Sura ya 131, iliyotungwa kwa lengo la kuwezesha usimamizi wa uzalishaji, usafirishaji, ubadilishaji, utawanyaji, ugawaji na matumizi ya nishati ya umeme na mambo mengine kuhusiana na hayo;

h) Sheria ya Uwakala ya Meli Tanzania Sura ya 415 iliyotungwa ili kuweka masharti ya uanzishwaji wa Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania na usimamizi wa

mabaharia, bandari, huduma za meli, usalama na mambo mengine kuhusiana na hayo;

i) Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa Sura ya 290, iliyotungwa ili kuweka masharti ya vyanzo vya mapato na usimamizi wa fedha za Mamlaka za Mitaa na mambo mengine kuhusiana na mifumo ya fedha katika Mamlaka hizo;

j) Sheria ya Hakimiliki na Hakishiriki Sura ya 218, iliyotungwa kwa lengo la kuweka masharti yanayolinda hakimiliki na hakishiriki katika kazi za uandishi, sanaa na ubunifu pamoja na mambo mengine kuhusu hakimiliki na hakishiriki; na

k) Sheria ya Petroli Sura ya 392 inayosimamia shughuli zinazohusu mambo ya Petroli za mkondo wa juu, mkondo wa kati na mkondo wa chini, uanzishaji wa PURA na mambo mengine yanayohusu masuala ya Petroli.

Mheshimiwa Spika, dhamira ya Bunge wakati wa kutunga sheria nilizozitaja ilizingatiwa wakati wa uchambuzi wa sheria ndogo zinazoripotiwa katika Taarifa hii. Naliomba Bunge lako tukufu litakapofanya uamuzi wa hoja hii likumbuke dhamira yake.

2.2.2 Vigezo Vilivyotumika katika Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inabainisha vigezo vilivyotumika katika uchambuzi wa sheria ndogo zinazoripotiwa. Lengo ni kuliwezesha Bunge kujiridhisha na uhakika wa matokeo ya uchambuzi kwa kulinganisha na nia yake ya kufuatilia utekelezaji wa madaraka ya kutunga sheria.

Mheshimiwa Spika, vigezo vilivyotumika wakati wa uchambuzi vimetokana na masharti ya kifungu cha 11(1) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Bunge. Masharti hayo yamegusa vigezo vikuu vitatu ambavyo ni:-

a) Iwapo sheria ndogo zimekidhi masharti ya Katiba;

b) Iwapo sheria ndogo zinaendana na masharti ya sheria mama; na

c) Iwapo sheria ndogo zimekidhi masharti ya sheria nyingine za nchi.

Mheshimiwa Spika, kwa madhumuni ya kuzingatia vigezo hivyo, Kamati ilidadisi mambo matano yafuatayo:-

a) Uzingatiaji wa masharti ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania;

b) Kutokinzana na masharti ya sheria inayotoa mamlaka ya kutungwa kwa sheria ndogo inayohusika;

c) Uzingatiaji wa misingi ya uandishi wa sheria;

d) Usahihi na ufasaha wa uandishi wa majedwali ya sheria ndogo inayohusika. Mfano, kurejea kanuni kwa sahihi, kutorejea Kanuni ambazo hazipo, kurejea Kanuni inayohusika pamoja na maudhui ya Jedwali kuendana na vifungu vinavyoyaanzisha Jedwali; na

e) Uhalisia wa mambo ikiwemo urahisi wa utekelezaji wake, hali ya uchumi wa walengwa na viwango vya adhabu na faini ulivyotiliwa maanani.

Mheshimiwa Spika, mambo hayo matano yameisaidia Kamati kubaini dosari za kutozingatia masharti ya Katiba, kukinzana na masharti ya sheria mama na sheria nyingine za nchi. Kwa msingi huo, mapendekezo kuhusu dosari zilizobainika yanahitaji kuzingatiwa wakati wa kufanya uamuzi.

2.2.3 Hatua za Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, hatua za uchambuzi wa jambo lolote zina mchango mkubwa katika matokeo ya kazi hiyo. Kwa kuthamini mchango huo, naomba kulijulisha Bunge hatua za uchambuzi wa sheria ndogo kama ifuatavyo:-

a) Kufanya uchambuzi wa awali ili kubaini sheria zinazohitaji kufanyiwa uchambuzi wa kina na mambo yatakayopaswa kuzingatiwa wakati wa uchambuzi huo;

b) Kupokea maoni ya wadau ili kupata uhalisia wa mazingira ya utekelezaji sheria ndogo;

c) Kujumuisha maoni ya wadau na uchambuzi wa awali ili kupata matokeo ya awali ya uchambuzi;

d) Kujadiliana na Mamlaka iliyotunga sheria ndogo inayohusika ili kupata maelezo kuhusu hoja zilizobainika katika hatua zilizotangulia;

e) Kupata uamuzi wa Kamati unaotokana na mtazamo wa Kamati baada ya majadiliano; na

f) Kuandaa hoja ya Kamati itakayoingia Bungeni baada ya uchambuzi wa sheria ndogo kwa lengo la kuliwezesha Bunge kufanya uamuzi.

Mheshimiwa Spika, hatua za uchambuzi wa sheria ndogo nilizozitaja, ziliiwezesha Kamati kubaini iwapo sheria ndogo zilizotungwa na mamlaka mbalimbali zimetokana na madaraka ya Bunge na kwamba madaraka hayo hayakutumika tofauti. Kwa msingi huo, Taarifa hii italiwezesha Bunge kuamua inavyostahili.

2.3 Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge Kuhusu Sheria Ndogo Zilizowasilishwa Katika Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge unahusu sheria ndogo ishirini na tatu (23)

zilizowasilishwa kwenye Mkutano wa Tatu na Mkutano wa Nne wa Bunge. Sheria ndogo hizo zilikuwa na hoja sitini na saba (67) ambazo zilitolewa maazimio na Bunge.

2.3.1 Msingi wa Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, msingi wa uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge unatokana na nia ya Bunge kuhakikisha madaraka yake ya kutunga Sheria yaliyokabidhiwa kwa mamlaka nyingine yanatumika inavyostahili. Kwa mudhumuni hayo, Bunge halipaswi kuishia ubainishaji wa dosari na maazimio kuhusu dosari hizo, bali pia kujiridhisha na marekebisho ya dosari zilizobainishwa.

Mheshimiwa Spika, Utaratibu wa Bunge kufanya kazi kwa kutumia Kamati za Bunge, ndio unaoiweka Kamati ya Sheria Ndogo katika nafasi ya kuliwezesha Bunge kufuatilia sheria ndogo na urekebishaji wa dosari zote zilizobainika. Kwa msingi huo, uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kuhusu sheria ndogo zilizowasilishwa wakati wa Mkutano wa Tatu tarehe 9 Aprili, 2021 na Mkutano wa Nne tarehe 7 Septemba, 2021ulifanyika. Uchambuzi huo ulilenga kubaini hatua zilizofikiwa katika kufanya marekebisho kwa lengo la kundoa dosari zilizobainika.

2.3.2 Vigezo Vilivyotumika

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge, ulizingatia hatua iliyoripotiwa kuwa imefikiwa. Uzingatiaji huo, ulifanyika kwa kuongozwa na udadisi wa mambo yafuatayo:-

a) Iwapo marekebisho yaliyoazimiwa yamezingatiwa katika Rasimu ya marekebisho ya sheria ndogo inayohusika;

b) Iwapo Rasimu ya marekebisho ya sheria ndogo imepelekwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa ajili ya uhakiki;

c) Iwapo Rasimu ya marekebisho ya sheria ndogo iliyohakikiwa na Mwanasheria Mkuu wa Serikali imefikia hatua ya kusubiri kutangazwa; na

d) Iwapo Rasimu ya marekebisho ya sheria ndogo inayohusika ambayo imehakikiwa imetangazwa kwenye Gazeti la Serikali.

Mheshimiwa Spika, vigezo hivyo, viliisaidia Kamati kutathmini hali ya utekelezaji wa maazimio ya Bunge. Matokeo ya tathmini hiyo yanaliwezesha Bunge kuamua hatua inayofuata.

2.3.3 Hatua za Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, Hatua za uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji ni jambo linalosaidia katika ubora, uhalisia na uhakika wa matokeo ya uchambuzi. Kwasbabu hiyo, naomba kulijulisha Bunge hili hatua zilizotumika ambazo ni:-

a) Kuainisha Maazimio ya Bunge kuhusu sharia ndogo kwa kuzingatia mamlaka zinazohusika;

b) Kufanya mapitio ya jumla ya Taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge zilizowasilishwa na mamlaka zinazohusika lengo ni kubaini iwapo dosari zote zilizoazimiwa zimezingatiwa na hatua iliyofikiwa katika marekebisho;

c) Kukutana na mamlaka zilizopaswa kutekeleza maazimio. Lengo kupata ufafanuzi zaidi na tahmini ya kina kuhusu yatokanayo na maazimio ya Bunge; na

d) Kujadiliana na kufikia uamuzi unaotokana na mtazamo wa Kamati kuhusu utekelezaji wa

maazimio ya Bunge. Lengo ni kuandaa hoja kwa ajili ya kuwezesha uamuzi wa Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa hatua hizo Taarifa hii imebeba matokeo ambayo ni msingi wa mapendekezo ya maazimio ya Bunge katika hoja hii ya Kamati.

SEHEMU YA TATU

3.0 MATOKEO YA UCHAMBUZI, MAONI NA MAPENDEKEZO

3.1 Ufafanuzi wa Jumla wa Sehemu ya Tatu

Mheshimiwa Spika, sehemu ya tatu ya Taarifa hii inonesha matokeo ya uchambuzi, maoni na mapendekezo. Ufafanuzi wake unahusu matokeo ya uchambuzi wa sheria ndogo na uchambuzi wa Taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge kuhusu sheria ndogo. Aidha, maoni kutokana na matokeo hayo yanabainishwa kwa kuzingatia Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, dhamira ya Bunge kutunga sheria mama au sheria nyingine za nchi pamoja na mazingira halisi ya utekelezaji wa sheria.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa uchambuzi wa Taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge, maoni ya Kamati yamezingatia madhara ya dosari zilizokuwa zimebainishwa na nafasi ya Bunge katika mfumo wa sheria za nchi. Aidha wajibu wa Bunge kuangalia utekelezaji wa madaraka ya kutunga sheria ndogo umekuwa msingi wa maoni yanayobainishwa.

Mheshimiwa Spika, maoni ya Kamati katika sehemu hii yanaonesha mawazo ya Kamati kuhusu yatokanayo na uchambuzi. Mawazo hayo yanaweka msingi wa mapendekezo ya Kamati kwa Bunge lako tukufu. Kwa madhumuni ya kuliwezesha Bunge kufuatilia vizuri Taarifa hii na kuamua juu ya mapendekezo ya Kamati, naomba kutaja vipengele vitano vya sehemu ya tatu ya Taarifa hii kama ifuatavyo:-

a) Kipengele cha kwanza kinatoa ufafanuzi wa jumla kama nilivyoanza kueleza;

b) Kipengele cha pili kinabainisha matokeo ya uchambuzi wa sheria ndogo;

c) Kipengele cha tatu kinabainisha matokeo ya uchambuzi wa Taarifa za utekelezaji;

d) Kipengele cha nne kinabainisha maoni kutokana na uchambuzi; na

e) Kipengele cha tano kinaonesha mapendekezo katika mfumo wa hoja uliowekewa masharti katika Kanuni ya 61(3) ya Kanuni za Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa mtiririko huo, bila shaka Bunge litaijadili Taarifa hii na hatimaye kuamua. Uamuzi wa Bunge kutokana na Taarifa hii utakuwa umezingatia madaraka ya Bunge kutunga sheria na wajibu wake wa kufuatilia utekelezaji wa madaraka yake yaliyokasimiwa kwa mamlaka za kiutendaji.

3.2 Matokeo ya Uchambuzi wa Sheria Ndogo

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa sheria ndogo kumi na nne uliiwezesha Kamati kubaini dosari thelatini na tatu. Matokeo hayo yanatokana na uzingatiaji wa vigezo vinne nilivyovijata awali. Kwa msingi huo, Kamati inabainisha dosari katika mchanganuo ufuatao:-

a) Dosari ya kukinzana na masharti ya sheria inayotoa mamlaka ya kutungwa kwa sheria ndogo inayohusika na sheria nyingine za nchi imebainika katika sheria ndogo saba;

b) Dosari ya kutoendana na misingi ya uandishi wa sheria imebainika katika sheria ndogo nane;

c) Dosari ya kuweka masharti yasiyo na uhalisia imebainika katika sheria ndogo sita; na

d) Dosari ya uandishi wa majedwali imebainika katika sheria ndogo tatu.

Mheshimiwa Spika, mchanganuo huo unazijumuisha baadhi ya sheria ndogo katika aina zaidi ya moja ya dosari. Jambo hilo linasababisha idadi ya sheria ndogo kutofautiana kitakwimu na jumla ya sheria ndogo katika mchanganuo huo. Kwa ufafanuzi zaidi wa takwimu na dosari, Taarifa hii imeambatisha Jedwali la Uchambuzi ili kuwezesha rejea wakati wa mjadala na uamuzi. Kwa madhumuni ya uwasilishaji, naomba kufafanua kwa muhtasari dosari zilizobainishwa kama ifuatavyo:-

3.2.1 Kukinzana na Masharti ya Sheria Mama na Sheria Nyingine na Nchi

Mheshimiwa Spika, uchambuzi umeonesha kuwa, maudhui ya sheria ndogo saba zilizochambuliwa yanakinzana na masharti ya sheria mama na sheria nyingine za nchi. Mfano wa sheria ndogo hizo ni ***The Electricity (Electrical Installation Services) Rules, 2022 (TS. Na.113/4, Machi 2022)*** *ambazo zimetungwa* chini Sheria ya ***The Electricity Act*** **(Sura 131)**.

Mheshimiwa Spika, kwa tafsiri ya kawaida, leseni ni idhini maalumu kutoka kwenye mamlaka inayohusika ili kufanya shughuli au kazi mahususi, hivyo shughuli au kazi yoyote nje ya idhini hiyo au bila ya idhini hiyo inahesabika kufanyika bila leseni.

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 4 imeweka wajibu wa kuomba na kupata leseni kwa ajili ya kufanya shughuli ya kuunganisha umeme. Kwa msingi huo, kufanya shughuli ya kuunganisha umeme pasipokuwa na leseni kosa linalostahili adhabu kwa mujibu wa kanuni hizi. Hata hivyo, Kanuni zimeweka adhabu mbili tofauti kwa makosa ya kuunganisha umeme pasipo na leseni. Adhabu ya kwanza imetajwa katika **Kanuni ya 4(2)** ni faini isiyozidi shilingi milioni moja au kifungo cha muda usiozidi miaka mitano au vyote. Adhabu ya pili imewekwa na **Kanuni ya 21(1)** ambayo ni faini ya shilingi laki mbili kwa mwenye leseni anayefanya kazi ya kuunganisha umeme iliyo nje ya wigo wa leseni yake.

Mheshimiwa Spika, adhabu zilizowekwa na **Kanuni ya 4(2)** na **21(1)** zinakinzana na adhabu iliyowekwa na **Kifungu cha 8(5)** cha sheria mama. Kifungu hicho kinatamka adhabu ya shilingi zisizozidi milioni kumi au kifungo kisichozidi miaka mitano au adhabu zote mbili kwa pamoja kwa kosa la kuunganisha umeme bila leseni.

Mheshimiwa Spika, mfano mwingine wa sheria ndogo yenye dosari ya kukinzana na masharti ya sheria mama na sheria nyingine za nchi ni Kanuni za ***The Energy and Water Utilities Regulatory Authority (Petroleum Products Price Setting) Rules (TS. Na. 57/28, Januari 2022).*** Kanuni hizo zimetungwa chini Sheria ya ***The Energy and Water Utilities Regulatory Authority Act (Sura. 414)*. Kanuni ya 8 (3)** ya sheria ndogo hii inaweka adhabu ya faini isiyopungua shilingi milioni tatu au kifungo kisichopungua miaka mitano au adhabu zote mbili kwa pamoja kwa mtu atakayetiwa hatiani kwa kosa la kutoitika wito uliotolewa na EWURA.

Mheshimiwa Spika, adhabu inayowekwa na **Kanuni ya 8(3)** inakinzana na adhabu iliyowekwa na **Kifungu cha 18(5)** cha sheria mama. Kifungu hicho kimeweka faini isiyozidi shilingi laki tatu au kifungo kisichozidi miezi kumi na tano au adhabu zote pamoja kwa kosa la kutoitikia wito uliotolewa na EWURA.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 36 cha Sheria ya Tafsiri ya Sheria Sura ya 1 kimeweka sharti kwa sheria ndogo kutokinzana na masharti ya sheria mama. Katika mifano niliyoitoa sheria ndogo zimekiuka masharti ya sheria mama jambo linalosababisha sheria ndogo hizo kuwa batili kwa kiwango cha kukinzana kwake na sheria mama.

3.2.2 Kutozingatia Misingi ya Uandishi wa Sheria

Mheshimiwa Spika, dosari ya sheria ndogo kutozingatia misingi ya uandishi wa sheria imejitokeza katika sheria ndogo nane. Mfano wa sheria ndogo hizo ni ***The Tanzania Shipping Agencies (Performance Benchmarks) Regulations, 2022* (TS. Na. 116/4 Machi, 2022)** zilizotungwa chini ya **Sheria ya *The Tanzania Shipping Agencies Act*, Sura ya 415. Kanuni ya 14(2)** inampa Waziri mamlaka ya kuteua watu watakaofanya tathmini ya utendaji wa

TASAC bila kuonesha watakapotoka wateuliwa hao (kada, tasnia, aina au kategoria).

Mheshimiwa Spika, uzoefu wa kawaida unaonesha kwamba, wanaoteuliwa katika nafasi mbalimbali hupatikana kutoka aina ya watu au wataalamu au kada au tasnia fulani. Aidha, kwa desturi ya uandishi wa sheria ndogo, inatarajiwa kwamba, kanuni inayotungwa chini ya msaharti ya Sheria ya Bunge, itatoa ufafanuzi wa kutosha.

Mheshimiwa Spika, Kwa Kanuni hizo kutokufafanua watakapotoka wateuliwa wa kufanya tathmini ya utendaji wa TASAC, haziendani na misingi ya uandishi wa sheria ndogo. Hali hiyo inafifisha azma ya sheria ndogo kuwezesha utekelezaji wa masharti ya Sheria mama iliyokasimu madaraka ya kufafanua masharti ya Sheria ya Bunge.

3.2.3 Kuweka Masharti Yasiyoendana na Uhalisia

Mheshimiwa Spika, dosari ya sheria ndogo kuweka masharti yasioendana na uhalisia imebainika katika sheria ndogo tano. Miongoni mwa sheria hizo ni **Sheria Ndogo ya Afya na Usafi wa Mazingira ya Halmashauri ya Wilaya ya Itigi, 2022 (TS. Na. 128/4 Machi, 2022).** Sheria ndogo hizo zilizotungwa chini ya **Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Wilaya), Sura ya 287. Kifungu cha 14(3)** cha sheria ndogo hizo kinachukulia kosa la abiria kutupa takataka nje ya chombo cha usafiri, limetendwa na mmiliki au dereva au kondakta wa chombo hicho. Kifungu hicho kinafafanua kuwa, mtendaji wa kosa hilo atalazimika kulipa kiasi kisichozidi shilingi elfu hamsini chini ya utaratibu wa kufifilisha kosa au kushitakiwa mahakamani.

Mheshimiwa Spika, kwa uhalisia adhabu hulenga kumuadhibu mtenda kosa na kuwaogofya wengine wasitende kosa. Kwa namna ilivyoelezwa adhabu katika

kifungu cha 14(3), mtenda kosa halisi ni msafiri aliyetupa taka nje ya chombo cha usafiri, lakini anayeadhibiwa ni mmiliki au dereva au kondakta wa chombo kinachohusika. Hali hiyo, inaonesha lengo la adhabu halimgusi mlengwa wala haliogofi watu wengine kutenda kosa kwa kuwa watakaoadhibiwa sio watendaji wa kosa.

Mheshimiwa Spika, vilevile sharti la adhabu lililowekwa katika kifungu cha 14(3) linasababisha usumbufu kwa wasiotenda kosa linalohusika. Kwa namna hiyo, sheria ndogo hiyo imeweka adhabu kwa masharti yasiyozingatia uhalisia katika Halmashauri ya Wilaya ya Itigi.

Mheshimiwa Spika, mfano mwingine wa sheria ndogo iliyobainika kuwa na vifungu visivyo na uhalisia ni ***The Tax Administration (Tax Ombudsman Service Complaint Procedure) Regulations*, 2022 (TS. Na. 106/25 Februari, 2022).** Sheria ndogo hizo zimetungwa chini ya ***The Tax Administration Act, Sura 438***.

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 6 inakataza mtu aliyeajiriwa kama mchunguzi maalumu wa masuala ya kikodi (*ombudsman*) kuwa katika shughuli nyingine ambayo ina masharti ya malipo ya mshahara. Masharti hayo hayaoneshi mantiki ya zuio hilo au mgogano unaoweza kusababishwa na mchunguzi maalumu kuwa katika ajira nyingine inayomuingizia kipato.

Mheshimiwa Spika, kwa hali hiyo, masharti hayo yana muonekano wa kumzuia muhusika kuwa katika ajira binafsi ambazo hazihusiani majukumu ambayo yanasimamiwa chini ya Kanuni hizi. Muonekano huo unatokana na kutokufafanuliwa kwa kazi zinazokatazwa kwa mchunguzi maalumu. Hali hiyo ni tofauti na uhalisia uliolengwa na Bunge katika **Kifungu cha 28G** cha sheria mama.

3.2.4 Dosari ya Uandishi wa Majedwali

Mheshimiwa Spika, sheria ndogo tatu zimebainka kuwa na dosari ya uandishi wa majedwali. Dosari hizo, zinatokana na majedwali kukosa ukamilifu wa ufafanuzi uliotarajiwa au dosari ya rejea ya kifungu kinachoyaanzisha majedwali hayo. Mfano wa sheria ndogo yenye dosari hizo ni ***The Electricity (Electrical Installation Services) Rules, 2022* (TS. Na.113/4 Machi, 2022).** Sheria ndogo hiyo ilitungwa chini ya **Sheria ya *The Electricity Act* Sura ya 131.**

Mheshimiwa Spika, Jedwali la Nne la Kanuni hizo limekosa ukamilifu ulioelekezwa na kanuni ya 19(3). Kanuni hiyo, inaweka masharti kwa mwenye leseni ya kuunganisha umeme kwamba, baada ya kukamilisha ukaguzi wa miundombinu ya umeme atapaswa kumpatia mteja wake cheti ambacho mfano wake unaoneshwa kwenye Jedwali la Nne la Kanuni.

Mheshimiwa Spika, dosari iliyobainika katika Jedwali ni kukosekana kwa muonekano wa cheti kinachohusika. Kilichowekwa kwenye Jedwali ni angalizo juu ya kuambatisha maelezo yanayoonesha upungufu uliobainika wakati wa ukaguzi. Angalizo hilo limewekwa kwa maneno yafuatayo:-

Nanukuu * *attach details of discrepancies observed** **Mwisho wa Kunukuu**.

Maneno hayo si mfano wa cheti uliokusudiwa na Kanuni ya 19(3).

Mheshimiwa Spika, mfano wa pili wa sheria ndogo hizo ni Kanuni za ***The Copyright and Neighbouring Rights (Licensing and Rights to Benefit from Re-Sale), Regulations 2022* (TS. Na. 137/18 Machi, 2022).** Kanuni hizo zimetungwa chini ya **Sheria ya *The Copyright and Neighbouring Rights Act*, Sura 218. Jedwali la Nne** la Kanuni hizi linaonesha kuwa limetokana na Kanuni ya 29

linahusu "***distribution rules for public performance and broadcasting***". Imebainika kuwa, maudhui ya Kanuni ya 29 inayorejewa kuanzisha **Jedwali la Nne** hayahusiani **Jedwali** hilo.

Mheshimiwa Spika, kwa kawaida uandishi wa Majedwali katika sheria unalenga kutoa ufafanuzi wa ziada wa maudhui yaliyo katika vifungu. Kwa msingi huo, kutokuandika majedwali kwa ufasaha kunasababisha mkanganyiko katika sheria. Mkanganyiko huo unaweza kuathiri malengo yaliyokusudiwa.

3.3 Matokeo ya Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge Kuhusu Sheria Ndogo

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi yanabainisha hatua iliyofikiwa katika utekelezaji wa Maazimio ya Bunge yalitolewa mnamo tarehe 10 Novemba, 2021. Hatua hizo zilizoripotiwa kwa kipindi cha utekelezaji hadi tarehe 31 Machi, 2022. Kipindi hicho ni takribani miezi minne tangu kupitishwa kwa maazimio ya Bunge, muda ambao ulitosha kwa kila mamlaka inayohusika kurekebisha dosari zilizobainika.

Mheshimiwa Spika, pamoja na urefu wa kipindi cha utekelezaji wa maazimio ya Bunge nilioutaja, si dosari zote katika sheria ndogo ishirini na tatu zilizoazimiwa na Bunge zimeweza kurekebishwa ndani ya kipindi hicho. Kwa madhumuni ya kuliwezesha Bunge kufuatilia utekelezaji wa maazimio yake, naomba kuainisha utekelezaji wa maazimio yanayohusika katika makundi yafuatayo:-

a) Utekelezaji wa Maazimio uliofikia hatua ya marekebisho kutangazwa katika Gazeti la Serikali. Sheria Ndogo moja imefikia hatua hiyo.

b) Utekelezaji wa Maazimio uliofikia hatua ya Rasimu ya Marekebisho ya Sheria Ndogo iliyohakikiwa na kusubiri Namba ya Tangazo la Serikali. Sheria ndogo tatu zimefikia hatua hiyo;

c) Utekelezaji wa Maazimio uliofikia hatua ya Rasimu ya Sheria Ndogo kupelekwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa ajili ya Uhakiki na Kutangazwa kwenye Gazeti la Serikali. Sheria Ndogo hizo ni nne; na

d) Utekelezaji wa Maazimio ulio katika hatua za awali za Maandalizi ya Rasimu ya Marekebisho ya Sheria Ndogo kwa ajili ya uhakiki na kutangazwa kwenye Gazeti la Serikali. Sheria ndogo hizo ni kumi na tano.

Mheshimiwa Spika, uainishaji wa hatua hizo umefafanuliwa zaidi katika Jedwali la Uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Maazimio ambalo ni sehemu ya Taarifa hii. Aidha, ubainishaji wa Wizara zinazohusika utaliwezesha Bunge kuona hatua iliyofikiwa na kupata maelezo yanayohitajika. Kwa msingi huo naomba pia kuzitaja Wizara nane zinazohusika na Sheria Ndogo zilizoguswa na Maazimio ya Bunge ya tarehe 10 Novemba, 2021. Wizara hizo ni:-

a) Ofisi ya Rais TAMISEMI;

b) Wizara ya Afya;

c) Wizara ya Nishati;

d) Wizara ya Mifugo na Uvuvi;

e) Wizara ya Maliasili na Utalii;

f) Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari;

g) Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi; na

h) Ofisi ya Makamu wa Rais, Muungano na Mazingira.

Mheshimiwa Spika, Wizara hizo ndizo zenye dhamana ya Sheria mama zilizoruhusu utungwaji wa sheria ndogo zinazohusika na maazimio ya Bunge yaliyofuatiliwa. Sababu ya kuzitaja ni kuwezesha Bunge kupata taarifa ya utekelezaji kwa muktadha halisi wa wahusika.

Mheshimiwa Spika, kwa madhumuni ya uwasilishaji naomba kufafanua hatua nne zilizobainika kufikiwa kama ifuatavyo:-

3.3.1 Utekelezaji wa Maazimio Uliofikia Hatua ya Marekebisho Kutangazwa Katika Gazeti la Serikali.

Mheshimiwa Spika, sheria ndogo moja imefanyiwa marekebisho ya dosari zilizobainika na kufikia hatua ya kutangazwa kwenye Gazeti la Serikali. Sheria ndogo hiyo ni ***The Tanzania Medicines and Medical Devices (Good Storage and Distribution Practices) Regulations, 2021.***

Mheshimiwa Spika, mamlaka inayohusika na sheria ndogo hiyo, imechukua hatua madhubiti kutekeleza maazimio ya Bunge, pia kuondoa dosari ambazo zingeliweza kusababisha madhara iwapo ingeliendelea kutumika ikiwa na dosari hizo.

Mheshimiwa Spika, mfano wa dosari hizo ni **Kanuni ya 10**. Kanuni hiyo, iliweka sharti la mpokeaji wa bidhaa tiba kujiridhisha na tarehe za mwisho wa kutumika kwa bidhaa pasipo ulazima wa kujiridhisha na tarehe ya kutengenezwa kwake. Dosari hiyo ingeliweza kusababisha madhara yanayo hatarisha afya na maisha ya watumiaji wa bidhaa tiba.

3.3.2 Utekelezaji wa Maazimio Uliofikia Hatua ya Marekebisho Kusubiri Namba ya Tangazo la Serikali

Mheshimiwa Spika, sheria ndogo tatu zilizokuwa na dosari zimekamilisha hatua ya kuhakikiwa na zinasubiri namba ya Tangazo la Serikali. Sheria ndogo hizo ni:-

a) Kanuni za Uvuvi;

b) *The Civil Aviation (Training Centre) and Management and Operations, Rules 2021*; na

c) *The Electronic and Postal Communications (Tele-Traffic) Regulations 2021*.

Mheshimiwa Spika, Hatua iliyokuwa imefikiwa na Wizara zinazohusika kutengeneza sheria ndogo zinazohusika na sheria ndogo hizo, inafanikisha dhamira ya Bunge kuondoa dosari. Hatua hiyo, ni muelekeo mzuri wa kuondoa changamoto inayoweza kusababishwa na sheria ndogo katika hali halisi ya utekelezaji.

3.3.3 Utekelezaji wa Maazimio Uliofikia Hatua ya Rasimu Kuwasilishwa kwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa Ajili ya Uhakiki

Mheshimiwa Spika, sheria ndogo nne zimebainika kuwasilishwa katika Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa ajili ya hatua ya kufanyiwa uhakiki. Sheria ndogo hizo ni:-

a) *The Environmental Management (Registration and Practice of Environmental Experts) Regulations, 2021;*

b) *The Environmental Management (Fees and Charges) Regulations, 2021;*

c) *The Environmental Management (Control and Management of Electrical and Electronic Equipment Waste) Regulations, 2021;* na

d) *The Environmental Management (Hazardous Waste Control and Management) Regulations, 2021*.

Mheshimiwa Spika, hatua hiyo inaonesha dhamira njema ya kufanyia kazi maazimio ya Bunge. Pamoja na hivyo mchakato huo umechukua muda mrefu. Hali hiyo inaashiria kwamba, sheria ndogo hizo zenye dosari ziliendelea kutumiak na kuwa na athari mbalimbali.

3.3.4 Utekelezaji wa Maazimio katika Hatua za Awali za Maandalizi ya Rasimu ya Marekebisho

Mheshimiwa Spika, uchambuzi umebainisha sheria ndogo kumi na tano zimeanza kufanyiwa marekebisho kwa hatua ya maandalizi ya Rasimu ya Marekebisho. Sheria ndogo hizo ni:-

a) *The Grazing – Land and Animal Feed Resources (Registration and Movement of Animal Feed Resources and Products), 2021;*

b) *The Grazing – Land and Animal Feed Resources (Import and Export of Animal Feed Resources) Regulations, 2021;*

c) *The Grazing – Land and Animal Feed Resources (Packaging, Branding, Labeling and Sealing) Regulations, 2021;*

d) *The Tanzania Meteorological Authority (Weather and Climate Forecasting Activities) Regulations, 2021;*

e) *The Tanzania Meteorological Authority (Meteorological Stations) Regulations, 2021;*

f) Sheria Ndogo ya Ada na Ushuru Halmashauri ya Wilaya ya Bumbuli, 2021;

g) Sheria Ndogo ya Udhibiti wa Mifugo ya Halmashauri ya Wilaya ya Chunya, 2021;

h) Sheria Ndogo ya Ada na Ushuru ya Halmashauri ya Wilaya ya Igunga, 2021;

i) Sheria Ndogo ya Hifadhi na Usafi wa Mazingira ya Halmashauri ya Wilaya ya Igunga, 2021;

j) Sheria Ndogo ya Kudhibiti Ombaomba ya Halmashauri ya Wilaya ya Chunya, 2021;

k) *The Tanzania Communications Regulatory Authority (Bundle Tariffs, Promotions and Special Offers) Rules,2021;*

l) *The Wildlife Conservation (Resident Hunting) Regulations 2021;*

m) *The Wildlife Conservation (Wildlife and Forest Conservation Service) Regulations, 2021;*

n) *The Forest (Production, Transport and Selling of briquettes) Regulations, 2021;* na

o) *The Petroleum (Condensate Operations) Rules, 2021*.

Mheshimiwa Spika, hatua ya mamlaka zinazohusika na sheria ndogo hizo kuanza utekelezaji ilionesha matumaini kuwa, dosari zilizopo zingerekebishwa. Hata hivyo, hadi kipindi ambacho Kamati ilikuwa ikipokea taarifa za utekelezaji wa maazimio, ilikuwa imechukua takriban miezi minne kwa mamlaka zinazohusika kuwa kwenye hatua ya rasimu ya marekebisho tangu kutolewa kwa maazimio ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, hatua hiyo imechukua muda mrefu bila kuzingatia azma ya Bunge. Hali hiyo imesababisha wanaoguswa na sheria ndogo hizo, kuendelea kuathirika tofauti na dhamira ya Bunge yenye mamlaka ya asili ya kutunga sheria.

3.4 Maoni Kutokana na Uchambuzi

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi yamebainisha mambo niliyoyataja awali kuhusu sheria ndogo zilizochambuliwa na Taarifa za utekelezaji wa maazimio ya Bunge. Mambo hayo yaliyobainika, yameiwezesha Kamati kuwa na mtazamo unaojenga msingi wa maoni kama ifuatavyo:-

3.4.1 Maoni Kutokana na Uchambuzi wa Sheria Ndogo

Mheshimiwa Spika, dosari ya sheria ndogo kukinzana na sheria mama na sheria nyingine za nchi, kutozingatia misingi ya uandishi, kuweka masharti yasiyo na uhalisia na dosari ya uandishi wa majedwali zinaathiri tija ya sheria mama kuruhusu utungwaji wa sheria ndogo. Sheria ndogo hizo, zilitungwa ili kutoa ufafanuzi wa sheria mama kwa kuzingatia mazingira halisi ya utekelezaji. Aidha, uandishi wa sheria hizo ulitazamiwa kurahisisha usomaji

wa sheria mama kwa pamoja na ufafanuzi wa sheria ndogo.

Mheshimiwa Spika, dosari hizo zinazuia utekelezaji wa sheria mama kutokana na kutofafanuliwa ipasavyo au kutoendana na dhamira ya sheria mama na sheria nyingine za nchi. Kwa msingi huo Kamati ina maoni kwamba, Bunge lisipoamua kuhusu dosari hizo dhamira yake kutunga sheria na kuruhusu mamlaka zinazohusika kufafanua haitatimia.

3.4.2 Maoni Kutokana na Uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Maazimio

Mheshimiwa Spika, maazimio ya Bunge yaliyotolewa tarehe 10 Novemba, 2021yalitokana na madaraka yake ya kutunga sheria. Katika desturi ya uendeshaji wa nchi kwa kutumia sheria, Bunge lilikasimu madaraka yake ya kutunga sheria kwa mamlaka zinazohusika na sheria ndogo zilizobainika kuwa na dosari. Kwa sababu hiyo, Bunge liliona haja ya marekebisho ya sheria ndogo hizo na kuazimia zirekebishwe.

Mheshimiwa Spika, mamlaka zinazohusika hazikuwa na hiari ya kurekebisha dosari zilizobainika, isipokuwa kufanya marekebisho kama ilivyoazimiwa. Zaidi ya hayo, dosari zilizobainika zilikuwa ni mazalia ya kero kwa wananchi na mkanganyiko katika utekelezaji wa sheria. Kwa msingi huo, Kamati ina maoni kwamba, mamlaka zinazochelewa kufanya marekebisho yaliyoelekezwa na Bunge zinasababisha kuendelea kwa kero kwa wananchi, mkanganyiko katika utekelezaji wa sheria na kuathiri azma ya Bunge kutunga sheria mama. Hivyo basi, Bunge lisisitiza marekebisho hayo madaraka yake hayatakuwa yametumika ipasavyo.

3.5 Mapendekezo na Hoja

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo niliyoyatoa, sasa naliomba Bunge lako tukufu lizingatie ufafanuzi nilioutoa, matokeo ya uchambuzi na maoni ya Kamati ili lijadili na kutoa uamuzi wa hoja ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Sheria Ndogo. Hoja hii inahusu eneo muhimu la utekelezaji wa sheria ndogo ambalo kwa sehemu kubwa linagusa moja kwa moja maisha ya wananchi walio wengi. Kwa msingi huo naomba kutoa hoja katika maeneo matano kama ifuatavyo:-

3.5.1 Kukinzana na Masharti ya Sheria Inayotoa Mamlaka ya Kutungwa kwa Sheria Ndogo na Sheria Nyingine za Nchi

KWA KUWA, imebainika zipo sheria ndogo zilizobainika kuwa na vifungu vinavyokinzana na masharti ya Sheria Mama na Sheria nyingine za nchi, jambo linaloweza kuathiri tija ya utekelezaji wa Sheria mama inayohusika,

NA KWA KUWA, sheria ndogo zinazokinzana na sheria mama au sheria nyingine za nchi, haziendani na masharti ya sheria ya tafsiri ya sheria, hali inayoisababisha kuwa batili kwa mujibu wa Kifungu cha 36 cha Sheria ya Tafsiri ya Sheria Sura ya 1,

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, mamlaka zilizotengeneza sheria ndogo zenye kukinzana na masharti ya sheria mama na sheria nyingine za nchi, zirekebishe sheria ndogo hizo.

3.5.2 Kutozingatia Misingi ya Uandishi wa Sheria

KWA KUWA, baadhi ya sheria ndogo zimebainika kutozingatia misingi ya uandishi wa sheria kinyume na desturi ya uandishi wa sheria ndogo,

NA KWA KUWA, kutozingatiwa kwa misingi ya uandishi kunasababisha sheria kutoeleweka kwa urahisi na kutotabirika, hali inayoweza kuathiri utekelezaji wa sheria mama,

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, mamlaka zilizokabidhiwa madaraka ya kutengeneza sheria ndogo hizo zifanye marekebisho na kuzingatia misingi ya uandishi.

3.5.3 Kuweka Masharti Yasiyoenda na Uhalisia

KWA KUWA, zipo baadhi ya sheria ndogo zilizoweka masharti yasiyoendana na uhalisia,

NA KWA KUWA, masharti hayo yanaweza kuathiri utekelezaji wa sheria na tija iliyokusudiwa,

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, mamlaka zilizopewa madaraka ya kutengeneza sheria hizo zifanye marekebisho na kuzingatia uhalisia.

3.5.4 Dosari ya Uandishi wa Majedwali

KWA KUWA, baadhi ya sheria ndogo zimebainika kuwa na dosari ya uandishi wa majedwali, ilihali Kifungu cha 25 (2) cha Sheria ya Tafsiri ya Sheria kinatambua majedwali kuwa sehemu ya Sheria,

NA KWA KUWA, dosari hizo zinaathiri ukamilifu na kutatiza utekelezaji sheria inayohusika,

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, mamlaka zilizokabidhiwa madaraka ya kutengeneza sheria ndogo hizo zifanye marekebisho kuwezesha ufasaha wa uandishi wa majedwali.

3.5.5 Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge Kuhusu Sheria Ndogo

KWA KUWA, Bunge linapotoa maazimio kuhusu kurekebisha dosari katika sheria ndogo, linakusudia kuondoa madhara ya utekelezaji wa sheria zenye dosari,

NA KWA KUWA, kutokutekelezwa kwa maazimio hayo ni kuendelea kuruhusu dosari hizo ziendelee kuwa sehemu ya sheria za nchi, jambo ambalo halipaswi kuruhusiwa na Bunge,

KWA HIYO BASI,

a) Mamlaka ambazo hadi kufikia mwezi Machi, 2022 hazikuwa zimekamilisha hatua ya marekebisho ya sheria ndogo zilizoazimiwa na Bunge, zihakikishe zimekamilisha mchakato huo ifikapo mwezi tarehe 1 Novemba, 2022; na

b) Mamlaka zinazohusika na Sheria ndogo zilizowasilishwa Bungeni wakati wa Mkutano wa Sita na Mkutano wa Saba wa Bunge na kubainika kuwa na dosari kama inavyoonekana katika Jedwali ambalo ni sehemu ya taarifa hii, zikamilishe mchakato wa marekebisho ya sheria ndogo ifikapo tarehe 1 Disemba, 2022.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kutoa shukrani zangu za dhati kwako binafsi na Bunge lako tukufu kwa kuweka utaratibu wa taarifa ya Kamati ya Sheria Ndogo kuwasilishwa katika Bunge lako tukufu. Ni matumaini yangu kwamba, utaratibu huu utakuwa endelevu na umuhimu wa Kamati hii katika maendeleo ya nchi yetu utaonekana kwa kuwa kwa kiasi kikubwa sheria ndogo ndizo zinagusa maisha ya kila siku ya wananchi wengi.

Mheshimiwa Spika, kipekee kabisa naomba nimshukuru Mhe. George Boniface Simbachawene, (Mb) – Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera, Bunge na Uratibu) kwa kuendelea kuweka uratibu mzuri wa kuwasilisha Mezani Magazeti ya Serikali pamoja na viambatisho vyake (sheria ndogo) kwa wakati. Aidha, niwashukuru Mawaziri, Naibu Mawaziri na Watendaji wa Wizara kwa kujibu hoja zilizoibuliwa na Wajumbe wa Kamati na pia kwa kuanza hatua za utekelezaji wa mapendekezo ya Kamati ili kuondoa dosari mbalimbali zilizojitokeza katika sheria ndogo. Kwa heshima na taadhima naomba niwatambue kama ifuatavyo:-

4.1.1 Mawaziri

1. Mhe. Mashimba Mashauri Ndaki (Mb) – **Waziri wa Mifugo na Uvuvi;**
2. Mhe. Innocent Lugha Bashungwa (Mb) – **Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais (TAMISEMI)**;
3. Mhe. Ummy Ally Mwalimu (Mb) - **Waziri wa Afya**;
4. Mhe. January Yusuf Makamba (Mb) - **Waziri wa Nishati**;
5. Mhe. Dkt. Pindi Hazara Chana (Mb) – **Waziri wa Maliasili na Utalii**;

6. Mhe. Nape Moses Nnauye (Mb) – **Waziri wa Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari**;
7. Mhe. Prof. Makame Mnyaa Mbarawa (Mb) - **Waziri wa Ujenzi na Uchukuzi**;
8. Mhe. Suleiman Said Jafo (Mb) – **Waziri wa Nchi, Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira**;
9. Mhe. Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba Madelu (Mb) – **Waziri wa Fedha na Mipango**; na
10. Mhe. Mohamed Omary Mchengerwa (Mb) – **Waziri wa Utamaduni, Sanaa na Michezo**.

4.1.2 Naibu Mawaziri

1. Mhe. Hamad Hassan Chande, (Mb) – **Fedha na Mipango**;
2. Mhe. Abdallah Ulega, (Mb) – **Naibu Waziri - Mifugo na Uvuvi**;
3. Mhe. Patrobas Katambi, (Mb) **– Naibu Waziri - Ofisi ya Waziri Mkuu, Kazi, Vijana na Ajira;**
4. Mhe. Stephen Byabato, (Mb) – **Naibu Waziri, Wizara ya Nishati;**
5. Mhe. Pauline Philipo Gekul (Mb)– **Naibu Waziri, Wizara ya Utamaduni Sanaa na Michezo**;
6. Mhe. Mhe. David Ernest Silinde (Mb) -**Naibu Waziri Ofisi ya Rais – TAMISEMI;**
7. Mhe. Fred Atupele Mwakibete (Mb) – **Naibu Waziri Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi;**
8. Mhe. Khamis Hamza Khamis (Mb) – **Waziri wa Nchi, Ofisi ya Makamu wa Rais Muungano na Mazingira**;
9. Mhe. Eng. Kundo Andrea Mathew (Mb) – **Naibu Waziri, Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari;**

10. Mhe. Mary Francis Masanja (Mb) – **Naibu Waziri, Wizara ya Maliasili na Utalii.**

Mheshimiwa Spika, kipekee nawashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Sheria Ndogo kwa kazi kubwa na nzuri ya kuchambua sheria ndogo na hatimaye kufanikisha kazi hii. Kwa heshima kubwa naomba majina yao yaingie katika kumbukumbu rasmi za Bunge (*Hansard*):-

1.	Mhe. Dkt. Jasson Samson Rweikiza, (Mb)	Mwenyekiti
2.	Mhe. Kilumbe Shabani Ng'enda (Mb)	M/Mwenyekiti
3.	Mhe. Ramadhan Suleiman Ramadhan (Mb)	Mjumbe
4.	Mhe. Idrissa Juma Abdul-Hafar (Mb)	Mjumbe
5.	Mhe. Simai Hassan Sadiki (Mb)	Mjumbe
6.	Mhe. Sylvia Francis Sigula (Mb)	Mjumbe
7.	Mhe. Emmanuel Mageni Kasalali (Mb)	Mjumbe
8.	Mhe. Ndaisaba George Ruhoro (Mb)	Mjumbe
9.	Mhe. Edwin Enosy Swalle (Mb)	Mjumbe
10.	Mhe. Judith Salvio Kapinga (Mb)	Mjumbe
11.	Mhe. Santiel Erick Kirumba (Mb)	Mjumbe
12.	Mhe. Jacob Tarimo Priscus (Mb)	Mjumbe
13.	Mhe. Regina Ndege Qwaray (Mb)	Mjumbe
14.	Mhe. Esther Edwin Malleko (Mb)	Mjumbe
15.	Mhe. Amour Khamis Mbarouk (Mb)	Mjumbe
16.	Mhe. Esther Lukago Midimu (Mb)	Mjumbe
17.	Mhe. Minza Simon Mjika (Mb)	Mjumbe
18.	Mhe. Khamis Ali Vuai (Mb)	Mjumbe
19.	Mhe. Nicholaus George Ngassa, (Mb)	Mjumbe
20.	Mhe. Dkt. Faustine Engelbert Ndugulile (Mb)	Mjumbe
21.	Mhe. Dkt. Medard Matogolo Kalemani (Mb)	Mjumbe
22.	Mhe.Eng.Dkt.Leonard Madaraka Chamuriho (Mb)	Mjumbe

23. Mhe. Ally Yahya Mhata (Mb) Mjumbe

24. Mhe: Francis Isack Mtinga (Mb) na Mjumbe

25. Mhe. Aloyce Andrew Kwezi (Mb). Mjumbe

Mheshimiwa Spika, aidha napenda kuwashukuru kwa dhati watumishi wa Ofisi ya Bunge chini ya uongozi mahiri wa Ndg. Nenelwa J. Mwihambi, *ndc* Katibu wa Bunge kwa ushirikiano wanaoipatia Kamati hii ili iweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. Aidha, nimshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein, *ndc* akisaidiwa na Mkurugenzi Msaidizi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Gerald Magili, kwa usimamizi mzuri wa shughuli za Kamati.

Mwisho lakini si kwa umuhimu, niwashukuru Katibu wa Kamati ya Sheria Ndogo Ndg. Mkuta Masoli na akisaidiwa na Bi. Imelda Ntimba Msaidizi wa Kamati kwa kuratibu vyema Shughuli za Kamati hadi kukamilika kwa taarifa hii.

4.2 Kutoa Hoja

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Jasson S. Rweikiza (Mb)
MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA SHERIA NDOGO

21 Septemba, 2022